

Suomen maaraportti: Joustavat opintopolut korkeakoulutuksessa

Suomen maaraportin lyhyt taustakuvaus

Suomi on osallistunut IIEP-UNESCO:n kutsusta Sustainable Development Goal 4 projektiin: *Planning for Flexible Learning Pathways in Higher Education* (2018-2021). IIEP-UNESCO:n tutkimuskehikon mukaisesti joustavia opintopolkuja tarkasteltiin tutkintokoulutukseen pääsyn ja tutkinnon aikaisen joustavuuden näkökulmasta – tutkinnon jälkeiset joustavat opintopolut rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle.

IIEP-UNESCO:n tutkimushanke koostuu kansainvälisestä taustaselvityksestä ja kahdeksasta maakohtaisesta case-tutkimuksesta. Suomen maatutkimus (2019-2020) toteutettiin Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) ja Koulutuksen tutkimuslaitoksen (KTL) yhteishankkeena. Hanke jatkuu vuosina 2020-2021 siten, että IIEP-UNESCO tuottaa kansainvälistä vertailutietoa joustaviin opintopolkuihin liittyvistä hyvistä käytänteistä. Suomen maaraportissa tuotettiin tietoa sekä kansallisesta että korkeakoulujen näkökulmasta.

Korkeakoulutason johtopäätökset perustuvat kahden case-korkeakoulun toimijoiden sekä rehtorineuvostojen edustajien (UNIFI ja Arene) haastatteluihin. EU:n tietosuoja-asetuksen mukaisesti case-korkeakoulut anonymisoitiin.

Korkeakoulutuksen joustaviin opintopolkuihin liittyvien politiikkatavoitteiden asettaminen on ollut kattavaa ja pitkäjänteistä

Kansainvälisesti vertailtuna joustaviin opintopolkuihin liittyvien politiikkatavoitteiden asettaminen on ollut Suomessa pitkäjänteistä ja kattaa monipuolisesti opintopolun eri vaiheita, toisin kuin useassa verrokkimaassa. Ajankohtaisia joustaviin opintopolkuihin liittyviä politiikkatavoitteita ovat muun muassa joustavien väylien kehittäminen opiskelijavalintauudistuksen yhteydessä, aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) periaatteiden uudistaminen, korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelman laadinta sekä jatkuvan oppimisen edellytysten parantaminen. Haasteena on kuitenkin eri hallitusohjelmista juontuvien politiikkatavoitteiden suuri määrä ja niiden vaihteleva toimeenpanon vaihe, mistä muodostuu kompleksinen ja osin pirstaleinen kokonaisuus.

Joustaviin opintopolkuihin liittyvät politiikkatavoitteet näkyivät myös molempien case-korkeakoulujen strategioissa: case-yliopisto painottaa joustavien sisäänpääsyväylien, opintojen ohjauksen ja jatkuvaa oppimisen temaattisten moduulien kehittämistä sekä joustavien ja monitieteisten opintopolkujen kehittämistä. Case-ammattikorkeakoulu taas on luonut joustaviin opintopolkuihin liittyvän käsitteellisen ja visuaalisen mallin, jossa koulutus-, TKI- ja palvelutarjonta on esitetty tarvelähtöisesti vauvasta vaariin – tätä mallinnusta voidaan pitää hyvänä käytänteenä.

Kansallisista instrumenteista rahoitusmalleilla ja lainsäädännöllä eniten ohjausvaikutusta

IIEP-UNESCON tutkimuksessa arvioitiin kuutta eri kansallista instrumenttia sekä OKM:n politiikkatoimia ja niiden vaikutusta joustavien opintopolkujen kehittämiseen. Viime vuosina opetus- ja kulttuuriministeriö on toteuttanut useita politiikkatoimia, joilla on tuettu joustavien opintopolkujen toteutumista.

Suomen vahvuutena on se, että rahoitusmalleja ja lainsäädäntöä on kehitetty rinnakkain ja samansuuntaisesti. Lainsäädäntömuutosten avulla on mahdollistettu korkeakoulujen välillä tapahtuva ristiin opiskelu ja edellytetään jatkossa lukioilta korkeakouluysteistyötä. Kaikki nämä politiikkatoimet ovat edistäneet rakenteellisia mahdollisuuksia joustaviin opintopolkuihin.

Tehokkaimmin joustaviin opintopolkuihin liittyvää korkeakoulujen kehittämistyötä ovat ohjanneet ja ohjaavat uudistetut yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusmallit ja lainsäädännön uudistaminen. Korkeakoulujen kehittämistyö painottui viime vuonna (2019) erityisesti opiskelijavalintojen uudistamiseen. Lisäksi molemmissa case-korkeakouluissa oli käynnistynyt laaja työ jatkuvan oppimisen tarjonnan kehittämiseksi. Case-ammattikorkeakoulussa näkyi myös yhteistyön lisääminen toisen asteen oppilaitosten kanssa.

Lisäksi edellisen hallituksen rahoittamissa kärkihankkeissa on luotu lukuisia uusia työkaluja ja toimintamalleja tukemaan joustavia opintojen toteutuksia, kuten verkko-opintoja, ristiin opiskelua ja työelämäjaksojen integrointia korkeakouluopintoihin. Molemmat case-korkeakoulut olivat mukana useissa kansallisissa kärkihankkeissa.

Case-korkeakoulujen edustajien haastattelujen perusteella voitiin päätellä, että OKM:n politiikkatoimet ja korkeakoulujen kehittämistoimet ovat edistäneet rakenteellisia mahdollisuuksia joustaviin opintopolkuihin. Kansainvälisessä vertailussa Suomen kärkihankkeet näyttäytyivät erityisen vaikuttavana ja korkeakoulujen yhteistyötä lisäävänä toimintatapana.

Maaraportin mukaan muita joustavia opintopolkuja mahdollistavia ja tukevia instrumentteja ovat ECTS-opintopistejärjestelmä, kansallinen tutkintojen viitekehys ja kansallinen koulutuksen laadunvarmistus sekä korkeakoulujen opetussuunnitelmatyö, opintojen ohjaus ja AHOTointi. Näillä työkaluilla on vahvoja sisäisiä linkityksiä; esimerkiksi case-ammattikorkeakoulussa kansallista tutkintojen viitekehystä hyödynnetään opetussuunnitelmatyössä osaamistavoitteiden määrittelyssä. Vastaavasti esimerkiksi ECTS-mitoituksella ja osaamistavoitteilla on keskeinen rooli aiemmin hankitun osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosesseissa. Haastattelujen perusteella kuitenkin kaikki korkeakoulujen edustajat eivät tunnustaneet esimerkiksi tutkintojen viitekehysten roolia joustavien opintopolkujen tukena. Näin ollen yhteistä tietoisuutta olemassa olevien instrumenttien ja käytänteiden roolista joustavien opintopolkujen tukena on syytä vahvistaa.

Edellisen hallituksen rahoittamissa kärkihankkeissa on luotu lukuisia uusia työkaluja ja toimintamalleja tukemaan joustavia opintojen toteutuksia, kuten verkko-opintoja, ristiin opiskelua ja työelämäjaksojen integrointia korkeakouluopintoihin. Kaikkiaan kärkihankkeet näyttäytyivät kansainvälisessä vertailussa Suomen erityisenä politiikkatoimena. Haasteena on varmistaa kehittämistyön jatkuminen ja hyvien käytänteiden hyödyntäminen sen jälkeen, kun hankerahoitus päättyy.

Vaikka rakenteelliset edellytykset korkeakoulutuksen joustaville opintopoluille ovat olemassa ja runsaasti kehittämistyötä on tehty, joustavien opintopolkujen konseptiin liittyy vielä runsaasti potentiaalia, jonka avulla voitaisiin vastata Suomea kohtaaviin haasteisiin: väestörakenne ja pienenevät ikäluokat, työvoiman osaamisen päivittäminen ja uudistaminen sekä yhdenvertaisuuteen liittyvät politiikkatavoitteet.

Haastatteluissa nousi vahvasti esiin näkemys siitä, että osaamisperustaisuus tulisi nostaa joustavien opintopolkujen kehittämisen keskiöön. Tässä työssä kannattaa myös lisätä synergiaa ja yhteistä tietoisuutta olemassa olevien instrumenttien ja käytänteiden roolista joustavien opintopolkujen tukena. Näitä ovat yhtäältä ECTS-opintopistejärjestelmä, tutkintojen viitekehys ja kansallinen koulutuksen laadunvarmistus ja toisaalta myös korkeakoulujen opetussuunnitelmatyö, opintojen ohjaus ja AHOTointi.

Lisäksi maatutkimuksessa nousi esiin esimerkkejä joustaviin opintopolkuihin liittyvistä käytännön rajoituksista ja realiteeteista. Näitä ovat muun muassa käsityönä tehtävien yksilöllisten opiskelija-valintojen suuri hinta. Toinen realiteetti ovat ryhmäkokojen asettamat rajat eri väyliä valittavien enimmäismäärälle (ns. nollasummapeli). Kolmas oli huoli siitä, että taustoiltaan ja lähtötasoltaan erilaisista opiskelijoista koostuvat ryhmät voivat muodostua pedagogisesti haastaviksi. Rajoitukset ja realiteetit voidaan yhden haastateltavan sanoin kiteyttää muotoon: *”Ei joustavuutta hinnalla millä hyvänsä”*.

[Joustavuutta korkeakoulutukseen pääsyssä, opintojen aikana ja kohti valmistumista on tuettu useilla kansallisilla hankkeilla ja korkeakoulujen kehittämistoimin](#)

Joustavuutta korkeakoulutukseen pääsyssä on viime vuosina kehitetty erityisesti avointen korkeakoulu-opintojen väylää kehittämällä ja *Toinen reitti yliopistoon* -hankkeen tukemana. Haastatteluajankohtana (marraskuu 2019) oli jo näyttöä avoimen väylän laajenemisesta. OKM:n edustajien haastatteluissa nousi esiin mahdollisuus lainsäädännöllä ohjata avoimen korkeakouluopetuksen tarjontaa ja siten avoimen väylän mahdollista laajentamista uusille aloille. Korkeakoulujen edustajat painottivat pitkittäisseurannan merkitystä avoimen väylän kehittämisen tietopohjana.

Korkeakoulut ovat kehittäneet opintojen aikaista joustavuutta paitsi tutkintorakenteita kehittämällä, myös mahdollistamalla opiskelijoille monenlaisia opintojen suoritustapoja. Haastatteluiden perusteella korkeakoulujen kehittämiskeskittämisen fokus on ollut opiskelijavalintajärjestelmien uudistamisessa, ja esimerkiksi yliopistojen kandidaatti–maisterirakenteeseen liittyvä maisterivaiheen suuntautumisvaihtoehtojen kehittäminen on viime vuosina ollut vähemmällä huomiolla. Maatutkimukseen osallistuneissa kahdessa case-korkeakoulussa oli kuitenkin tuoreiden opetussuunnitelmauudistusten yhteydessä lisätty joustavuuden mahdollisuuksia; case-yliopistossa suosituksella, että jokaisen kandidaatin tutkinto-ohjelman vapaasti valittavien opintojen määrää laajennettaisiin 60 ECTS:ään ja case-ammattikorkeakoulussa taas luomalla AMK-tutkintojen sisälle suuntautumisvaihtoehtoja.

Hakuväyliä vertailtaessa siirtohakuihin liittyy runsaasti kehittämispotentiaalia. Koska alanvaihtajat usein hakevat uudelleen toista opinto-oikeutta normaalin opiskelijavalinnan kautta, siirtoväylien kehittäminen voisi keventää sekä hakijasumaa että edistää alan vaihtajien nopeampaa sijoittumista toivomalleen alalle. Opiskelijahaastatteluiden perusteella siirtohakumahdollisuudet ovat tällä hetkellä heikosti opiskelijoiden tiedossa. Samoin siirtohakujen kriteeristöissä ja läpinäkyvyydessä on case-yliopiston mukaan kehittämisen varaa. Kansallisesti tarkasteltuna siirtohakuja koskevaa tutkimusta ei ole juurikaan tarjolla, eikä aiheeseen ole kohdistunut kansallisia kehittämishankkeita. Korkeakoulujen näkökulmasta luonnollisesti sisäiset siirrot ovat rahoitusmallin johdosta toivottavampia kuin korkeakoulujen väliset.

Opintojen suoritustapoihin liittyvää joustavuutta oli runsaasti tarjolla. Suomen erityisinä vahvuuksina erottuivat verkko-opetuksen kehittyminen ja lisääntyneet mahdollisuudet opiskelijoille suorittaa opintojaksoja toisilta aloilta, toisista korkeakouluista ja toiselta asteelta. Rehtorineuvostojen solmima RiKe-periaatepäätös mahdollistaa ristiin opiskelun tulevina vuosina myös yliopisto- ja

ammattikorkeakoulusektorien yli. Koska ristiinopiskelun odotetaan tuottavan uudenlaisia kompetensseja ja innovatiivisuutta, useat haastateltavat pitivät tärkeänä arvioida tämän tavoitteen saavuttamista.

Työelämässä tapahtuvan oppimisen integrointi korkeakouluopintoihin ja ammattikorkeakoulusektorilla työn opinnollistaminen ovat joustavuuden osa-alueita, joihin on sekä kärkihankkeissa (mm. Toteemi) että muissa hankkeissa luotu runsaasti lupaavia hyviä käytäntöjä. Haastatteluiden perusteella toimeenpano edellyttää paitsi alakohtaista keskustelua ja kokeiluja, myös lisääntyvää työelämävuoropuhelua sekä kytkentää opetussuunnitelmatyöhön.

[Korkeakouluissa on käynnistynyt laaja-alainen jatkuvan oppimisen ja temaattisten opinto- ja osaamiskokonaisuuksien kehittämistyö](#)

Maatutkimuksen perusteella korkeakouluissa on käynnistynyt laaja-alainen temaattisten opinto- ja osaamiskokonaisuuksien kehittämistyö, joilla voidaan vastata työelämässä olevien jatkuvan oppimisen tarpeisiin. Maaraportin tulosten pohjalta haasteina näyttäytyivät työelämän kysyntään vastaaminen, jatkuvan oppimisen oppijoiden ohjaustarpeiden tunnistaminen sekä jatkuvan oppimisen pedagogiikan yhteinen kansallinen kehittäminen.

[Erytyisenä kehittämiskohteenä on joustavien opintopolkujen toteutumiseen liittyvä seuranta](#)

Maaraporttia varten tehtyjen haastatteluiden perusteella OKM seuraa joustavien opintopolkujen toteutusta kansallisten tilastojen, kansainvälisten vertailuhankkeiden sekä toimeksiantoselvitysten avulla. Viime mainitusta esimerkkeinä ovat avoimen väylää koskevat toimeksiantotutkimukset. Lisäksi Karvin toteuttamissa arvioinneissa on sivuttu joitakin joustaviin opintopolkuihin liittyviä teemoja. Joustavista opintopoluista korkeakoulutuksessa on kuitenkin puuttunut kansallinen kokonaistarkastelu.

Jatkossa olisi kiinnostavaa analysoida tarkemmin, miten joustavat opintopolut (korkeakoulutukseen pääsyssä, opintojen aikana ja valmistumisvaiheessa) vaikuttavat opintojen etenemiseen, valmistuneiden työllistymiseen, työelämän tarvitseman osaamisen syntyyn sekä hakijoiden ja opiskelijoiden yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumiseen.

[Joustavat opintopolut ja yhdenvertaisuustavoitteet](#)

Maatutkimus osoitti, että Suomessa on osana korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelman laadintaa nyt määritelty aliedustetut ryhmiin liittyvät näkökulmat (sosioekonominen asema, alue, sukupuoli, maahanmuuttajatausta, etniset ryhmät, kieliryhmät ja toimintarajoitteiset) sekä käynnistetty politiikkatavoitetta tukeva Gate-hanke. Lisäksi eri lähteistä saatavilla on runsaasti tutkimus- ja seurantatietoa eri aliedustettujen ryhmien pääsystä korkeakoulutukseen, lukuun ottamatta toimintarajoitteisia. Seuraavassa vaiheessa olisi tärkeää koota tämä tieto yhdeksi kokonaisuudeksi.

Korkeakouluhaastattelujen perusteella fokuksena on tällä hetkellä tukea kaikkia opiskelijoita samalla tavalla (tasa-arvoperiaate), mutta sen sijaan eritaustaisten opiskelijoiden tukeminen heidän omista lähtökohdistaan käsin (yhdenvertaisuusperiaate) ei ole toteudu johdonmukaisena. Lisäksi yhdenvertaisuuteen ja saavutettavuuteen liittyvien politiikkatavoitteiden toteutusta ja seurantaa korkeakouluissa hankaloittaa se, että yhdenvertaisuudelle ja eri ryhmien kohtelulle ei ole asetettu kansallisia tavoitteita tai mittareita.

Kansalliset suositukset:

- Joustavien opintopolkujen käsite sekä siihen liittyvät tavoitteet, kehittämiskeinot ja seuranta tulisi määrittellä yhtenä kokonaisuutena. Tämä tukisi myös korkeakoulutason operationaalista kehittämistyötä.
- Joustavien opintopolkujen toteutumiseen liittyvää tilastollista seuranta tulisi vahvistaa ja olemassa olevan aineiston hyödyntämistä tehostaa. Kehittämiskohteisiin kuuluvat avoimen väylän kehittämiseen liittyvä pitkittäisseuranta, siirtohakuihin liittyvän seurannan parantaminen ja jatkuvan oppimisen indikaattorien kehittäminen.
- Joustavat opintopolut voivat toimia keinona edistää yhdenvertaisuuden ja korkeakoulutuksen saavutettavuuden toteutumista eri ryhmien näkökulmasta. Kansallisten yhdenvertaisuustavoitteiden ja -mittareiden laadinta tukisi korkeakoulutason toimeenpanoa sekä edistäisi kansallista ja korkeakoulutason seuranta.
- Edellisen hallituksen kärkihankkeissa luoduista hyvistä käytänteistä tulisi laatia hyödyntämissuunnitelma. Hyvät käytänteet tulisi koota yhdelle verkkosivustolle korkeakoulujen ja sidosryhmien käyttöön.

Suositukset korkeakouluille:

- Avointen korkeakouluopintojen väylän kehittämistä tulee jatkaa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa, hyödyntäen Toinen reitti yliopistoon -hankkeessa syntyneitä hyviä käytänteitä. Avoimen väylän kehittämistyön tulee pohjautua seuranta- ja tutkimustietoon.
- Korkeakoulujen tulee jatkaa sisäisten väylien – kuten kandidaatti- ja maisteritutkintorakenteisiin ja AMK-tutkintorakenteeseen sisältyvien suuntautumis- ja erikoistumismahdollisuuksien kehittämistä sekä siirtohakujen kehittämistä – mahdollisesti kansallisten kehittämishankkeiden tukemana. Tämä mahdollistaisi sen, että opiskelijat voisivat tehdä valintoja osana nykyistä opintopolkuaan sen sijaan, että he hakisivat toista opinto-oikeutta.
- Opiskelijoita tulee informoida nykyistä paremmin olemassa olevista väylistä ja opintopoluista. Opintojen ohjausta tulisi kehittää ja tarvittaessa uudistaa tunnistamaan opiskelijoiden ja jatkuvan oppimisen oppijoiden ja asiakkaiden tarpeet. Henkilökohtaiset opintosuunnitelmat (HOPSit) voivat parhaimmillaan tukea opiskelijoita joustavissa opintopoluissa, osaamisensa tunnistamisessa ja sanoittamisessa. Korkeakouluja kannustetaan varmistamaan, että HOPS-ohjaus sisältää sekä opinto- että urasuunnittelun elementtejä ja vuoropuhelua opiskelijoiden ja henkilökunnan välillä ja että erityisen tuen tarpeessa olevat tunnistetaan.
- Korkeakoulujen tulee johtaa muutosta kohti joustavia opintopolkuja, mahdollisesti laatia strategiset tavoitteet joustaville opintopoluille ja kytkeä ne osaksi korkeakoulun laatu järjestelmää. Erityistä huomiota tulee kiinnittää opettajien tukemiseen muutoksessa.

Lisätietoja:

- Arviointineuvos Sirpa Moitus, puh. 029533 5518, sirpa.moitus@karvi.fi
- PhD Researcher Leasa Weimer, leasa.m.weimer@jyu.fi (englanniksi)